

COEZIUNEA DINTRE ETICA INVAIRONMENTALĂ ȘI BIODIVERSITATE – OBIECTIV DE PROTEJARE A PATRIMONIULUI EXISTENȚEI UMANE

Teodor Țârdea, Diana Cobzac

Catedra Filosofie și Bioetică, USMF „Nicolae Testemițanu” din RM

Summary

The cohesion between environmental ethics and biodiversity – the objective of protecting of the heritage of human existence

The article examines an analysis from the perspective of bioethics on the scientific findings that are conferred to the problems with reference to biodiversity. It is attempting an awareness of the complexity of the concerns in the way that are interconnected the environmental ethics and biodiversity, given the case that the precarious situation of the present it makes the threats to the address of biodiversity loss with ethical direct implications over the entire of the planet and that requires a mandatory requirement of protection of the environment not to damage irreversibly the health and the life of mankind.

Rezumat

În articol se examinează o analiză din perspectivă bioetică asupra constatărilor științifice care se conferă problemelor cu referire la biodiversitate. Se încearcă o conștientizare a complexității dilemelor în modul în care sunt interconectate etica invaironmentală și biodiversitatea, dat fiind cazul că situația precară din prezent condiționează amenințări la adresa pierderii biodiversității cu implicații etice directe asupra întregii planete și care necesită o cerință imperativă a protejării mediului de a nu prejudicia ireversibil sănătatea și viața omenirii.

Una din cele mai surprinzătoare subiecte de a prevedea viitorul la mijlocul secolului XX, a fost ascensiunea filosofiei mediului. Etica invaironmentală rămîne necunoscută pînă la mijlocul anilor 1970, ulterior fiind distinsă drept studiul teoretic care se fundamentează în mod adecvat pe valorile și drepturile lumii naturale, oferind o justificare morală motivației și preocupării umane de a menține un mediu de calitate la nivel mondial. Analiza și justificarea normelor etice sunt subiecte centrale pentru etica invaironmentală, dat fiind cazul că reglarea relației dintre om și natură prezintă una dintre cele mai fundamentale probleme cu care se confruntă umanitatea în prezent.

Criza invaironmentală este multidimensională, dar nici o fațetă nu este mai urgentă și mai esențială decît cea cu referire la biodiversitate. Cercetătorii în știință se documentează asupra efectelor biologice ale expansiunii activităților umane care duc la dispariția de specii și la distrugerea de habitate. Ca termen, biodiversitatea o putem interpreta drept o variabilitate a organismelor ereditare vii (terestre, marine, acvatice), prin diferențele în ecosisteme la speciile ce compun fiecare ecosistem [1, p. 60], referindu-se astfel la o varietate a vieții pe întreaga planetă la toate nivelurile. Biodiversitatea suportă multe vieți și mijloace de subzistență prin furnizarea de servicii esențiale, cum ar fi: (a) sursă de bunuri materiale, inclusiv hrană, medicamente și materiale de construcții; (b) regulament de procese naturale și sisteme de susținere a vieții pe pămînt, ca formarea solului și purificarea apei; (c) polenizare a valorilor comerciale a culturilor și a controlului biologic al maladiilor; (d) sursă de îmbogățire spirituală și de prosperare. O abordare ecosistemică [2, p. 2] ar presupune necesitatea evaluării într-un mod integru și care să nu fie constrînsă de granițele artificiale, astfel încît oamenii și biodiversitatea să aparțină unor

ecosisteme sănătoase de funcționare. O asemenea abordare trebuie să fie participativă, cu o perspectivă pe termen lung, bazată pe un domeniu de studiu al biodiversității și gestionării adaptive pentru a face față naturii dinamice a ecosistemelor, incertitudinilor și caracterului adesea imprevizibil al funcțiilor ecosistemului. Strategiile pentru conservarea biodiversității implică relațiile dintre oamenii care își duc existența în habitatul critic amenințat. În cazul în care există un risc major ca multe specii să dispară datorită inacțiunii umane, umanitatea va pierde posibilitatea de a beneficia de curele pentru maladii, de genele valoroase, serviciile ecosistemice și sursele de nutriție. Medicamentele cele mai vândute din lume, care sunt recomandate în combaterea oricărei probleme, de la bacterii până la colesterolul mărit, provin din surse naturale și în cazul în care nu se va aborda corespunzător această situație, medicamentele ce stipulează pe viitor a vindeca maladii precum cancerul, ar putea să dispară [3, p. 169].

Redeșteptarea rolului lui Homo Sapiens pe Terra a fost însoțită de documentarea detaliată a creșterii ratei, amplitudinii și complexității modificărilor sociale ale biosferei. Situația prezentă precară și necesitatea de a continua analiza și luarea deciziei în ce privește atingerea obiectivului de protejare a patrimoniului comun genetic ne îndeamnă să înțelegem că amenințările la adresa pierderii biodiversității includ cauze antropice cu implicații etice directe, care nu neapărat sunt un rezultat al activităților umane, dar care necesită atitudine, seriozitate și o cerință imperativă a protejării mediului de a nu prejudicia ireversibil sănătatea și viața omenirii.

Viziunea etică poate admite faptul că distrugerea vieții asociată cu activitățile umane ce cauzează pierderea habitatului prin daunele aduse biosferei, sunt în contradicție cu principiile și imperatiivele bioeticii, totuși chiar dacă conștientizarea relației dintre etică și biodiversitate are loc încă la etapa incipientă, deja se promovează importanța biodiversității drept bază a existenței umanității atât prin conservarea și utilizarea durabilă a resurselor mediului înconjurător, cât și prin asigurarea unui schimb echitabil al beneficiilor care rezultă din utilizarea biodiversității. Cercetătorii experți în știință se documentează asupra aspectelor naturii în care societatea ambiantă se schimbă ireversibil. Deși unele schimbări ale existenței par a fi relativ inofensive, multe implicații se pot prezenta de rău augur pentru diversitatea vieții și a viitorului societăților umane. În prezent se fundamentează *o nouă paradigmă invairomentală*[4, p. 26], cunoscută drept orientare principală care în funcție de vizualizarea contemporană să reflecte: (a) aspectul Homo Sapiens de a fi inclus într-un sistem unic global de mediu; (b) o persoană să existe nu doar din punct de vedere social, dar și luată în context natural; (c) ființa umană să fie înțeleasă ca una dintre membrii comunității terestre; (d) prerogativa umanității să devină doar responsabilitatea pentru situația creată în mediul înconjurător și asupra sănătății publice; (e) necesitatea omului de a renunța la ideea de exploatare a naturii pentru a trăi în armonie cu ea. Este necesar de menționat faptul că crearea modelelor realiste și sobre de evaluări ecologice contemporane schițează modalități de transformare optimă, care se realizează în baza tendinței materialiste ce accentuează unitatea omului cu lumea naturii.

Problematica invairomentală spre deosebire de cea ecologică face referire la dilemele coeziunii omului și naturii nu atât în planul spațiului public, cât în aspect planetar. În anul 2010, Agenția Europeană a Mediului (EEA) în colaborare cu Comisia Europeană [5, p. 10] a specificat o bază a biodiversității în care se rezumă cele mai recente fapte și cifre cu referire la statutul, tendințele biodiversității și componentele ecosistemelor, unde se concluzionează că biodiversitatea din UE se situează sub o gravă amenințare din diverse considerente, specialmente se înregistrează o scădere a populației, iar până la 25 % dintre specii, inclusiv mamifere, amfibieni, reptile, păsări și fluturi sunt pe cale de dispariție. Specii și tipuri de habitate protejate de legislația UE privind natura, relevă faptul că 65 % din habitate și 52 % din specii se află într-o stare de conservare nefavorabilă, găsindu-se în condiții mai rele de dezvoltare decât speciile din pajiști sau din zone agricole. Zonele artificiale care rezultă din extinderea urbană, dezvoltarea industrială și noile infrastructuri sunt transformate în zone urbane sau care au fost interferate de o rețea de transport în creștere. În ultimii 15 ani, peste 12.500 km² de terenuri au fost betonate,

reprezentând o creștere în zonele artificiale cu aproximativ 8 %. Această expansiune vine adesea în detrimentul ariilor naturale valoroase, afectând grav starea de sănătate a ecosistemelor, multe dintre care nu mai pot livra optim calitatea și cantitatea de servicii cum ar fi furnizarea de aer curat și apă, sau controlul de inundații și eroziune.

În această descriere sesizăm că sistemele de valori invaionmentale sunt orientate spre aprecierea și protecția sistemelor ecologice, informate de către o cunoaștere a modului în care componentele fizice și biotice ale ecosistemelor complotă împreună. Pozițiile moralizatoare a unor cercetători presupun că binele și răul absolut guvernează tratamentul postat asupra animalelor și sistemelor naturale, precum și ideea că oamenii au drepturi clare pentru a minimiza răul. Ființa umană nu deține nici un drept de a provoca dispariția altor specii, deaceea este necesar de a ne opune exploatării mai ales atunci când e posibil de demonstrat provocarea durerii. Conservarea speciilor biologice amenințate cu dispariție, prezintă faptul că biodiversitatea fortifică viabilitatea ecosistemelor de care noi depindem. În fiecare zi se distrug peste 100 de specii biologice, acest caz condiționând devastarea bibliotecii informațiilor genetice, stabilită peste milioane de ani. Se dovedește că tehnologiile contemporane, precum protejarea culturilor cu pesticide, prezintă pericol nu doar pentru sănătatea umană, dar și pentru alte forme de viață, ca exemplu se contribuie la reducerea funcției reproductive a păsărilor. În acest context, reprezentanții mișcării ecofeministe au descoperit aspectul feminist al acestei probleme, prezentând dovezi de analogie între exploatarea naturii patriarhale a societății industriale și exploatarea femeilor [6, c. 198]. Aceste evenimente inițiază controverse publice privind obiectivele, mijloacele și metodele de protecție a mediului înconjurător, fiind importante pentru dezvoltarea de mai departe a eticii invaionmentale și pentru devenirea bioeticii.

Valoarea și conținutul normativ al eticii invaionmentale are ca izvor utilizarea de resurse naturale care stau la baza experienței morale umane spre a depăși situațiile de criză ecologică. Dacă recurgem la documentele internaționale fundamentale dedicate principiilor relației omului cu natura și mediului ambiental, cum ar fi declarația de la Stockholm în ce privește Programul Națiunilor Unite în domeniul protecției mediului și dezvoltării (1972), declarația de la Rio de Janeiro privind mediul și dezvoltarea (1992), sau Earth Charter (2000), vom vedea că înțelegerea absolută a rolului cetățenilor, culturii și responsabilității referitor la conservarea naturii, accentul este plasat pe rolul societăților și statelor, voinței politice și a eficienței lor practice. Obținem importante repere în privința conștientizării că ființele umane sunt o parte integrantă a biosferei și că acestea au responsabilități și îndatoriri față de alte forme de viață, iar drepturile acestora necesită de a fi plasate în centrul unic de preocupare al eticii. Protecția viului pe Terra, se transformă într-o datorie și o responsabilitate morală a omului, de care depinde soarta tuturor organismelor vii pe planetă [7, p. 85]. Este dificil să posedăm o cultură sănătoasă într-un mediu infectat și bolnav, deaceea menținerea sănătății invaionmentale și a unui mediu de calitate trebuie să se numere printre sarcinile de bază ale societății actuale, dat fiind cazul că toate ființele vii au dreptul fundamental la un mediu adecvat pentru sănătatea și bunăstarea lor.

Ținta supremă de supraviețuire calitativă a omenirii în realizarea strategiei de asigurare a securității umane se axează pe conștientizarea deplină a ideii susținute de către V. R. Potter în privința faptului că „în cazul în care plantele se vor usca și vor dispărea, iar animalele nu se vor înmulți, atunci și omul în timp apropiat se va îmbolnăvi și va muri, nefiind în stare să-și prelungească specia” [8, c.9]. Pentru a ghida supraviețuirea umană și a integra un angajament profund al omenirii pentru viitor, se solicită instituirea unui model de dezvoltare durabilă a societății [9, p. 39] care să succeadă scopul de satisfacere a necesităților umanității prezente prin protejarea biosferei fără a perturba activitatea și existența umană și fără a compromite capacitatea generațiilor ulterioare de a-și satisface propriile nevoi, adaptând activitățile sociale și imperatiile persistente ale omului la oportunitățile naturii. Implimentarea unor principii axate pe raționalizarea dilemelor etice în stabilirea unor mijloace adecvate pentru echilibrarea sănătății umane și cea a mediului ar contribui la protecția, asigurarea și ameliorarea ecosistemelor

naturale ale cadrului ambiental și a întregii civilizații. Nu mai puțin semnificativă este și extinderea atitudinii și mentalității ființei umane față de viteza schimbărilor din biosferă care apare în rezultatul inarmoniei și dezechilibrului dintre natură și socium, dintre biosferă și ființa umană, pregătind astfel umanitatea contemporană de a îngloba în viziunea de ansamblu concretizarea înțelegerii mai profunde atât a apariției pericolului și ecocrizei globale contemporane, cât și a unui omnicid planetar [10, p. 160-161]. În cazul de față ne dăm bine seama că biosfera plătește un preț considerabil major, iar un posibil risc în condițiile actuale tehnologice ar avea consecințe fatale nu numai pentru un număr imens de populație, dar și pentru însăși viața pe Terra. Multitudinea de fenomene și consecințe sociale, etice și ecologice cum sunt schimbările climatice, pierderea biodiversității, fragmentarea habitatului, urbanizarea, scăderea calității apei sau răspândirea bolilor infecțioase necesită de a fi prevenite și de a se evidenția faptul că pericolele ce amenință mediul înconjurător fac necesară regândirea organizării și modalităților de desfășurare a activităților umane. Ca urmare a crizei cu care se confruntă la moment biodiversitatea, implicațiile etice care poartă responsabilitate față de consecințele implicate în aspecte precum comerțul de mercur emis în atmosferă, încălzirea globală, devorarea mediului ambiental prin contaminarea apei, pământului și râurilor cu materiale periculoase și chiar letale revendică necesitatea de o schimbare corespunzătoare și satisfăcătoare a relațiilor etice umane în raport cu viața terestră care corelează cu starea de sănătate a biosferei. Raportul dintre biodiversitate și etica invairenmentală se axează asupra unor valori asociate în teoriile antropocentrice, biocentrice, ecocentrice și cosmocentrice. Biodiversitatea se concentrează asemeni unei componente integrante de metode durabile pentru a menține surse de alimentare adecvate pentru civilizație și pentru a depăși sistemul antropocentric actual rezultat din agrosistemul capitalist. În speranța de a se găsi soluții optime în susținerea stopării pierderii biodiversității și a ameliorării presiunilor asupra biosferei și ecosferei, problemele legate de sănătatea invairenmentală care apar în urma radiațiilor concepute de fluxul nesfârșit de substanțe chimice prin condiționarea intoxicațiilor acute suficient de majore a populației ne impulsionează frica obsedantă că ceva ar putea afecta mediul ambiental până la punctul în care omul se alătură dinozaurilor ca formă învechită de viață [11, p. 237].

Pericolele privind pierderea biodiversității pentru viața umană dețin importante implicații etico-sociale, care relevă aspecte sintetizate asupra luptei cu epidemiile globale, industria forestieră, conservarea patrimoniului cultural, dezvoltarea de noi medicamente farmaceutice, găsirea sintetică a înlocuitorilor pentru plante denotă probleme ce implică cerințe temeinice în realizarea și asigurarea unei dezvoltări nu doar economice, ci mai ales a unei dezvoltări umane durabile [12, p. 98-101] ce ar permite atingerea scopurilor de asigurare a securității invairenmentale a populației, de îmbunătățire a stării mediului și de vitalizare a economiei naționale în soluționarea problemelor economico-sociale. Ca consecință a supraconsumului de resurse naturale și a subminării de lungă durată a capacității și sistemelor de subzistență, în prezent, protecția mediului devine un imperativ de nivel planetar. Intervențiile societății umane trebuie să țină seama de dezideratul dezvoltării economice și sociale, de ocrotirea, ameliorarea și optimizarea complexelor naturale, precum și de probleme ca sărăcia, șomajul, poluarea apelor, eroziunea și alterarea solurilor, perturbarea mecanismelor de reglaj ale sistemului climatic, cooperarea la adresa preocupărilor ecologice la nivel național și mondial, cum ar fi încălzirea globală și biodiversitatea. Această concepere a realității necesită să constituie o bază a valorilor morale care să ghideze fiecare generație umană în exercitarea concretizării și simplificării capitalului natural asociat cu reducerea diversității biologice și cu declinul ponderii resurselor vital umane.

Corelativ cu cele expuse anterior, etica invairenmentală necesită de a prezenta crearea structurată a conceptelor și legilor naturale, care ar permite omului să înțeleagă locul pe care-l deține în natură. Astfel de înțelegere trebuie să fie o bază a valorilor morale care să ghideze fiecare generație umană în exercitarea supravegherii sale pe pământ. Etica invairenmentală ar

trebui să reflecte existența unei conștiințe ecologice, care la rândul său să proiecteze o condamnare a responsabilității individuale pentru starea de sănătate a biosferei. Conservarea, în acest caz prezintă efortul de a înțelege și de a păstra capacitatea de reînnoire a întregului ecosistem.

Bibliografie

1. Devall B. *Conservation of biodiversity: opportunities and challenges*. // Human Ecology Review. Vol. 13. No.1. – Bar Harbor: Society for Human Ecology, 2006. – pp. 60-75.
2. Biodiversity in impact assessment. // International Association for Impact Assessment. No. 3. July 2005. – Calgary: IAIA Headquarters, 2005. – pp. 1-4.
3. Canton J. *Provocările viitorului. Principalele tendințe care vor reconfigura lumea în următorii 5, 10, 20 de ani*. – Iași: Polirom, 2010. – 365 p.
4. Дупленко Ю. К. *Биоэтика, экологическая этика и этика старения человека*. // Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane cu desfășurarea în cadrul acesteia a Mesei Rotunde „Fundamentele bioetice ale cercetărilor biomedicale și genetice” / Materialele Conferinței a XVI-a Științifice Internaționale. 12-13 noiembrie 2010. Red. resp. T. N. Țirdea. – Chișinău: CEP „Medicina”, 2010. – 279 p.
5. EU Biodiversity Action Plan: 2010 Assessment. – Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2010. – 36 p.
6. Пустовит С. В. *Глобальная биоэтика: становление теории и практики*. – Киев: Арктур, 2009. – 324 с.
7. Кобенек Г. В. *Экологическое образование – путь к формированию нового мировоззрения*. // Глобальна биоэтика: сучасні виміри, проблеми, рішення. Матеріали III Міжнародного симпозиуму з біоетики, 7-8 квітня 2004. – Київ: Видавництво Сфера, 2004. – 199 с.
8. Поттер В. Р. *Биоэтика: Мост в будущее*. – Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2002. – 216 с.
9. Semeniuc E. P., Ursul A. D., Țirdea T. N. *Este oare compatibilă natura umană cu dezvoltarea durabilă a societății?* // Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina practică în strategia de existență umană. / Materialele Conferinței a IX-a Științifice Internaționale, 10-11 martie, 2004. Red. resp. Teodor N. Țirdea. Chișinău: „Medicina”, 2004. – 273 p.
10. Țirdea T. N. *Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie. (Culegere de articole științifice publicate în anii 1990 ai sec. al XX-lea)*. – Chișinău: UASM, 2001. – 272 p.
11. Carson R. *Silent spring*. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2002 – 400 p.
12. Ursul A. D., Semeniuc E. P., Țirdea T. N. *Economia, politica și cultura în mecanismele globalizării și ale dezvoltării durabile*. // Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. / Materialele Conferinței a X-a Științifice Internaționale 16-17 martie 2005. Red. resp. Teodor N. Țirdea. – Chișinău: „ELAN POLIGRAF”, 2005. - 256 p.